

Назва оригіналу: Patologia duchowości. Od niezdrowej religijności do dojrzałej wiary.

УДК 37.037
Г92

Дизайн обкладинки
Лідії Чир

Гживоч К.

Г92 Патологія духовности. Від нездорової релігійности до зрілої віри / К. Гживоч; пер. з польськ. Т. Різун. – Львів : Свічадо, 2023. – 160 с.
ISBN 978-966-938-553-6

Книжка отця-доктора Кшиштофа Гживоча (1962-2017) є корисним дороговказом, який відповідає на багато запитань щодо християнської, католицької духовности. Автор був одним із найбільш цінованих духовних авторитетів у Польщі. Ця книжка для всіх, хто бодай трішки цікавиться духовністю, відчуває потребу «зануритися в глибину», хто хоче вгамувати голод сенсу власного життя. Видання слугуватиме не лише як самодопомога, а принесе користь усім, хто в будь-якій формі присвятив себе служінню в Церкві: у сповідальниці, у харизматичних спільнотах, у монастирях.

УДК 37.037

© Wydawnictwo WAM, 2020
© MANNU, 2020
© Видавництво «Свічадо»,
українське видання, 2023

ISBN 978-966-938-553-6

Мішанина світла й тіні

Вступ

Відродження «духовности»

«Духовність» переживає нині своє відродження. «Духовність» як щось остаточно невизначене, загадкове, розмите. Щось, що для одних указує на якусь «глибину», а для інших – на «відсутність конкретики». Ходячи вулицями великих міст Європи, можна натрапити на різні «духовні» пропозиції: медитація, йога, літургія за зцілення, екзорцизм, тренування уваги та внутрішньої концентрації, служіння харизмами, трансцендентна медитація тощо¹. Це свідчить про те, що ми прагнемо духовности. Відчуваємо, що повсякденна біганина, бізнес, робота, народження дітей, виховання, зведення кінців з кінцями, відпустки не наповнюють нас. Відчуваємо, що існує щось більше, що все це має якесь глибше значення, що з-під поверхні дійсности промовляє до нас «щось», «Хтось», кого прагнемо. Пересічний європеець не надто любить Церкву – з різних (особистих, історичних, естетичних, юридичних...) причин, а ті пропозиції «духовности», які може отримати у своїй парохії, найчастіше є ніякими, мілкими, невідповідними². Усі чогось шукаємо, але не дуже знаємо чого,

як і де. А коли нам здається, що вже знайшли, то від своїх душпастирів передусім чуємо про загрози.

Адресати книжки

Серед безлічі всіляких пропозицій духовности чергова книжка отця-доктора Кшиштофа Гживоча є корисним дороговказом, який відповідає на багато запитань щодо християнської, католицької духовности. Її назва – «Патологія духовности» – дещо спантеличує, але книжку адресовано не лише й не передусім тим, хто потребує терапії. Радше навпаки: цю книжку написано для всіх, хто бодай трішки цікавиться духовністю, відчуває потребу «зануритися в глибину», у кого в душі пробудилися найважливіші з екзистенційного погляду потреби, задовольнити які набагато важче, ніж потреби в їжі й сні, хто хоче вгамувати голод сенсу власного життя.

Безперечно, цю книжку адресовано членам усіх релігійних, евангелізаційних, харизматичних, церковних рухів і товариств, оскільки – хоча б через свою участь у цих спільнотах – вони демонструють власну потребу в глибшій духовності. А там, де люди сповнені активної діяльності, легше також і зійти на манівці. Ніколи не блукає й не наражається на небезпеку лише той, хто ніколи не береться ні за яку справу. Отож ця книжка передусім для тих, хто відчуває потребу долучитися до чогось важливого й для кого слово «духовність» не втратило своєї цінности й прива-

бливості. Це видання слугує не лише як самодопомога, а принесе користь усім, хто в будь-якій формі присвятив себе служінню в Церкві: у сповідальниці, у харизматичних спільнотах, у монастирях.

Боротьба за свободу

Чому ця книжка для такого широкого кола людей, яких цікавить духовність? Тому що вона пропонує правильне, католицьке трактування відповідей на запитання про те, як формувати добру духовність. Дає їй визначення, наводить чимало яскравих прикладів, відповідає на проблеми, із якими часто борються католики: невігластво, скрупульозне сумління, незрілість, інфантильність, депресія, фобії, проблема одержимості, «містика» тощо. Існує навіть чимало рухів у Церкві, які – на жаль – будують на цих проблемах свою «харизму», але водночас не сприяють зрілості своїх членів, а плекають залежність та інфантилізм. А тому добре було б, щоб лідери таких рухів розглянули питання, які порушує ця книжка.

Розширення простору внутрішньої свободи може здаватися багатьом людям тривожним, навіть породжувати відчуття загрози, оскільки в традиційному душпастирстві ми не звикли до виховання в умовах справжньої свободи. Вільні люди, які усвідомлюють свою незалежність, автономність, цінність, можуть виявляти бажання бути партнерами, наприклад, у формуванні душпастирства, парохії, можуть своєю

ерудицією, рівнем культури й знаннями вказувати на недоліки керівників, вимагати чогось від душпастирів, без претензій, а обґрунтовано, можуть виявитися компетентнішими в духовних справах від своїх душпастирів, від усіх, хто їх навчає (пор. Пс. 119, 99). І саме тому пересічні душпастирі, які займаються поточною навчальною діяльністю, сприйматимуть формування вірних до свободи радше як загрозу, а не як шанс і нормальний шлях християнського розвитку. Саме тому ця книжка й багато інших публікацій о. Кшиштофа Гживоча³ є надзвичайно цінними й такими, що відповідають потребам нашого часу: він був учителем свободи.

Ідея «Патології духовности»

Як виникла ця книжка? Ідея її написання має свою історію. Ця книжка цікава ще й тим, що разом із «Християнською містиком»⁴ є збіркою останніх лекцій, які прочитав у своєму житті Кшиштоф Гживоч.

На богословському факультеті Опольського університету, з яким був пов'язаний автор, упродовж багатьох років функціонує докторантура. У рамках цієї програми докторантам пропонують різні форми занять, зокрема й «спільні монографічні лекції». Сюди стараємося запрошувати цікавих викладачів із темами, які суттєво розширюють богословську перспективу, є міждисциплінарними й мають практичне значення, а водночас вирізняються високим

науковим рівнем, що базується на дослідженнях і досвіді викладання. Нелегко знайти викладачів, які відповідали б цим вимогам, тим паче, що часто вони у своїх дослідженнях перебувають на етапі творчих пошуків, які виходять за межі офіційного навчання. Університет – це місце пошуків, досліджень, концепцій, а тому на рівні докторантури повинні виникати дискусійні ідеї, з'являтися нерозв'язані проблеми й новаторські підходи. Чимало викладачів, зокрема і єпископів, відмовляється читати такі лекції, бо треба проводити певні дослідження, мати змогу запропонувати щось інноваційне, таке, що надихає, а передусім тому – «щоб виступати перед докторантами, слід добре підготуватися». 2016 року я обійняв посаду керівника докторантури, і переді мною постало багато різних завдань. Зокрема й пропозиція організувати вже згадані лекції для докторантів. Одним із перших, чие прізвище спало мені на думку, був саме отець-доктор Кшиштоф Гживоч. Попри те, що він не мав відповідного наукового ступеня, його досвід і зміст його лекцій гарантували успіх цих занять. Передбачаючи цінність його лекцій перед докторантами, я попросив видавництво «MANHU» опублікувати їх у рамках заходів з популяризації опольського наукового середовища⁵. Ця книжка – відредагований текст записів тих лекцій. Після їхнього розшифрування виявилось, що усна мова в багатьох місцях була хаотична, тож редакторська праця в цій ситуації полягала не в мінімальному корегуванні окремих

фрагментів, а в редагуванні майже цілого тексту, щоб у такий спосіб якнайточніше втілити в життя наміри його автора.

Отця Кшиштофа Гживоча я знав, відколи він почав працювати в семінарії, тобто від 1996 року. Я був його учнем, він сформував мене. Упродовж років був моїм духовним отцем, сповідником, а після мого повернення на богословський факультет до Ополя став одним із небагатьох старших від мене форматорів, які легко й невимушено налагодили зі мною дружні стосунки. Протягом тривалого часу ми були сусідами: його стеля була моєю підлогою. Я дуже багато дізнався від нього про формаційну працю, коли він обіймав посаду духовного отця, а я – префекта в Опольській семінарії. Нешаблонність його виховних концепцій не додавала йому прихильників ані серед працівників семінарії, ані з-поміж викладачів богословського факультету. Він виховував до свободи, не йшов на жодні «угоди» й не входив до жодних «угруповань», сам залишаючись вільним. Важко пережив той момент, коли на богословському факультеті для нього не вистачило лекційних годин і 2014 року він перестав бути його працівником; а раніше, 2010 року, у дієцезії йому доручили інші завдання, тож він перестав бути й духовним отцем у семінарії. Він не був людиною, яка любить скаржитися, однак формування семінаристів, майбутніх священників і викладацька праця в університеті мали для нього велике значення. А коли загинув – раптом став зіркою і другом усіх.

Лекції для докторантів, наведені в цій книжці, отець-доктор Кшиштоф Гживоч читав як запрошений лектор, коли вже не був співробітником богословського факультету Опольського університету. Робив це з радістю і захопленням. Коли я запропонував йому читати ці лекції, він узявся за цю роботу без вагань. Мав повну свободу щодо вибору тем і змісту, тож вони були повністю «його». Хотів відповісти на ті питання католицької духовності, з якими можуть зіткнутися докторанти-богослови, котрі хочуть глибоко вивчити проблему й не бажають трактувати духовність поверхово, схематично, а прагнуть побачити всю складність тематики, неоднозначність розв'язків. Провідним мотивом цих лекцій є цитата папи Франциска з адгортації *Amoris laetitia* про те, що «всі ми – складна мішанина світла й тіні» (AL 113), що надзвичайно точно віддзеркалює особистість автора.

Феномен вчення о. Кшиштофа Гживоча

Тримаючи в руках чергове видання доробку о. Кшиштофа Гживоча, маємо змогу замислитися над феноменом його вчення. Чому так багато людей хоче його слухати, читати, роздумувати над його словами? Чому так багато осіб відчують настільки тісний зв'язок із ним, що після його трагічного зникнення в горах створюють сайти, видають його твори, організують симпозиуми, проводять пошукові експедиції, пишуть

як і де. А коли нам здається, що вже знайшли, то від своїх душпастирів передусім чуємо про загрози.

Адресати книжки

Серед безлічі всіляких пропозицій духовности чергова книжка отця-доктора Кшиштофа Гживоча є корисним дороговказом, який відповідає на багато запитань щодо християнської, католицької духовности. Її назва – «Патологія духовности» – дещо спантеличує, але книжку адресовано не лише й не передусім тим, хто потребує терапії. Радше навпаки: цю книжку написано для всіх, хто бодай трішки цікавиться духовністю, відчуває потребу «зануритися в глибину», у кого в душі пробудилися найважливіші з екзистенційного погляду потреби, задовольнити які набагато важче, ніж потреби в їжі й сні, хто хоче вгамувати голод сенсу власного життя.

Безперечно, цю книжку адресовано членам усіх релігійних, евангелізаційних, харизматичних, церковних рухів і товариств, оскільки – хоча б через свою участь у цих спільнотах – вони демонструють власну потребу в глибшій духовності. А там, де люди сповнені активної діяльності, легше також і зійти на манівці. Ніколи не блукає й не наражається на небезпеку лише той, хто ніколи не береться ні за яку справу. Отож ця книжка передусім для тих, хто відчуває потребу долучитися до чогось важливого й для кого слово «духовність» не втратило своєї цінности й прива-

бливості. Це видання слугує не лише як самодопомога, а принесе користь усім, хто в будь-якій формі присвятив себе служінню в Церкві: у сповідальниці, у харизматичних спільнотах, у монастирях.

Боротьба за свободу

Чому ця книжка для такого широкого кола людей, яких цікавить духовність? Тому що вона пропонує правильне, католицьке трактування відповідей на запитання про те, як формувати добру духовність. Дає їй визначення, наводить чимало яскравих прикладів, відповідає на проблеми, із якими часто борються католики: невігластво, скрупульозне сумління, незрілість, інфантильність, депресія, фобії, проблема одержимості, «містика» тощо. Існує навіть чимало рухів у Церкві, які – на жаль – будують на цих проблемах свою «харизму», але водночас не сприяють зрілості своїх членів, а плекають залежність та інфантилізм. А тому добре було б, щоб лідери таких рухів розглянули питання, які порушує ця книжка.

Розширення простору внутрішньої свободи може здаватися багатьом людям тривожним, навіть породжувати відчуття загрози, оскільки в традиційному душпастирстві ми не звикли до виховання в умовах справжньої свободи. Вільні люди, які усвідомлюють свою незалежність, автономність, цінність, можуть виявляти бажання бути партнерами, наприклад, у формуванні душпастирства, парохії, можуть своєю

ерудицією, рівнем культури й знаннями вказувати на недоліки керівників, вимагати чогось від душпастирів, без претензій, а обґрунтовано, можуть виявитися компетентнішими в духовних справах від своїх душпастирів, від усіх, хто їх навчає (пор. Пс. 119, 99). І саме тому пересічні душпастирі, які займаються поточною навчальною діяльністю, сприйматимуть формування вірних до свободи радше як загрозу, а не як шанс і нормальний шлях християнського розвитку. Саме тому ця книжка й багато інших публікацій о. Кшиштофа Гживоча³ є надзвичайно цінними й такими, що відповідають потребам нашого часу: він був учителем свободи.

Ідея «Патології духовности»

Як виникла ця книжка? Ідея її написання має свою історію. Ця книжка цікава ще й тим, що разом із «Християнською містиккою»⁴ є збіркою останніх лекцій, які прочитав у своєму житті Кшиштоф Гживоч.

На богословському факультеті Опольського університету, з яким був пов'язаний автор, упродовж багатьох років функціонує докторантура. У рамках цієї програми докторантам пропонують різні форми занять, зокрема й «спільні монографічні лекції». Сюди стараємося запрошувати цікавих викладачів із темами, які суттєво розширюють богословську перспективу, є міждисциплінарними й мають практичне значення, а водночас вирізняються високим

науковим рівнем, що базується на дослідженнях і досвіді викладання. Нелегко знайти викладачів, які відповідали б цим вимогам, тим паче, що часто вони у своїх дослідженнях перебувають на етапі творчих пошуків, які виходять за межі офіційного навчання. Університет – це місце пошуків, досліджень, концепцій, а тому на рівні докторантури повинні виникати дискусійні ідеї, з'являтися нерозв'язані проблеми й новаторські підходи. Чимало викладачів, зокрема і єпископів, відмовляється читати такі лекції, бо треба проводити певні дослідження, мати змогу запропонувати щось інноваційне, таке, що надихає, а передусім тому – «щоб виступати перед докторантами, слід добре підготуватися». 2016 року я обійняв посаду керівника докторантури, і переді мною постало багато різних завдань. Зокрема й пропозиція організувати вже згадані лекції для докторантів. Одним із перших, чие прізвище спало мені на думку, був саме отець-доктор Кшиштоф Гживоч. Попри те, що він не мав відповідного наукового ступеня, його досвід і зміст його лекцій гарантували успіх цих занять. Передбачаючи цінність його лекцій перед докторантами, я попросив видавництво «MANHU» опублікувати їх у рамках заходів з популяризації опольського наукового середовища⁵. Ця книжка – відредагований текст записів тих лекцій. Після їхнього розшифрування виявилось, що усна мова в багатьох місцях була хаотична, тож редакторська праця в цій ситуації полягала не в мінімальному корегуванні окремих

фрагментів, а в редагуванні майже цілого тексту, щоб у такий спосіб якнайточніше втілити в життя наміри його автора.

Отця Кшиштофа Гживоча я знав, відколи він почав працювати в семінарії, тобто від 1996 року. Я був його учнем, він сформував мене. Упродовж років був моїм духовним отцем, сповідником, а після мого повернення на богословський факультет до Ополя став одним із небагатьох старших від мене форматорів, які легко й невимушено налагодили зі мною дружні стосунки. Протягом тривалого часу ми були сусідами: його стеля була моєю підлогою. Я дуже багато дізнався від нього про формаційну працю, коли він обіймав посаду духовного отця, а я – префекта в Опольській семінарії. Нешаблонність його виховних концепцій не додавала йому прихильників ані серед працівників семінарії, ані з-поміж викладачів богословського факультету. Він виховував до свободи, не йшов на жодні «угоди» й не входив до жодних «угруповань», сам залишаючись вільним. Важко пережив той момент, коли на богословському факультеті для нього не вистачило лекційних годин і 2014 року він перестав бути його працівником; а раніше, 2010 року, у дієцезії йому доручили інші завдання, тож він перестав бути й духовним отцем у семінарії. Він не був людиною, яка любить скаржитися, однак формування семінаристів, майбутніх священників і викладацька праця в університеті мали для нього велике значення. А коли загинув – раптом став зіркою і другом усіх.

Лекції для докторантів, наведені в цій книжці, отець-доктор Кшиштоф Гживоч читав як запрошений лектор, коли вже не був співробітником богословського факультету Опольського університету. Робив це з радістю і захопленням. Коли я запропонував йому читати ці лекції, він узявся за цю роботу без вагань. Мав повну свободу щодо вибору тем і змісту, тож вони були повністю «його». Хотів відповісти на ті питання католицької духовності, з якими можуть зіткнутися докторанти-богослови, котрі хочуть глибоко вивчити проблему й не бажають трактувати духовність поверхово, схематично, а прагнуть побачити всю складність тематики, неоднозначність розв'язків. Провідним мотивом цих лекцій є цитата папи Франциска з адгортації *Amoris laetitia* про те, що «всі ми – складна мішанина світла й тіні» (AL 113), що надзвичайно точно віддзеркалює особистість автора.

Феномен вчення о. Кшиштофа Гживоча

Тримаючи в руках чергове видання доробку о. Кшиштофа Гживоча, маємо змогу замислитися над феноменом його вчення. Чому так багато людей хоче його слухати, читати, роздумувати над його словами? Чому так багато осіб відчують настільки тісний зв'язок із ним, що після його трагічного зникнення в горах створюють сайти, видають його твори, організують симпозиуми, проводять пошукові експедиції, пишуть